

До: Влада на Република Северна Македонија
Министерство за економија
Министерство за транспорт и врски
Електродистрибуција ДООЕЛ Скопје

Од: Центар за истражување и информирање за животната средина Еко свест Скопје
Македонско здружение на млади правници
Институт за економски и енергетски политики и истражувања
Македонска платформа против сиромаштија
Солар Македонија

Предмет: Отворено писмо за изменување и прилагодување на законодавството поврзано со поставување на соларните системи на покривите на домовите

Почитувани,

Центарот за истражување и информирање за животната средина Еко свест Скопје, Македонското здружение на млади правници, Институтот за економски и енергетски политики и истражувања, Македонската платформа против сиромаштија и Солар Македонија во периодот од ноември 2022 година до јуни 2023 година ги анализираа условите за поставување различни типови на соларни системи на покривите на домовите. Целта на истражувањата¹ кои ги спроведоа организациите беше да се даде одговор на прашањето до кој степен македонското законодавство и практика создаваат овозможувачка околина за зголемено користење на обновливите извори на енергија од домаќинствата.

При изработка на анализите се спроведоа неколку фокус групи со граѓани, споредба на регулативата со државите од регионот за да се пронајдат успешни примери, а експертите изработија и детална техно-економска анализа за исплатливост за домаќинствата од поставување на фотоволтаични, фото- термални и термални системи. Постојат сериозни пропусти во правната регулатива, неусогласеност на терминологијата со постоечките расположливи технологии и капацитети и неусогласеност со други релевантни закони и подзаконски акти кои се пречка за граѓаните да ги користат поволностите од обновливи извори на енергија.

Дополнително потребно е поврзување на социјалните политики со политиките за енергија и клима како сектори кои ги засегаат најранливите социјални групи на граѓани, со цел да се овозможи инклузивен и праведен пристап во процесот на транзиција. Постоечката регулатива ги исклучува приходно сиромашните семејства и ја продлабочува енергетската сиромаштија.

¹ Анализа на административната постапка за поставување на соларните системи во Република Северна Македонија, Македонско здружение на млади правници, Скопје, 2023 година, достапно на: Анализа на регулативите за обновливи извори на енергија со посебен акцент на Правилникот за обновливи извори на енергија, за идентификување на процедурите, правните и техничките аспекти за инсталирање на фотоволтаични системи за домаќинствата во Република Северна Македонија, проф. д-р Драган Миновски и Сара Анева, Скопје, 2023 година, достапно на:

Имајќи ги предвид спроведените истражувања и заклучоците до кои дојдовме, предлагаме погоренаведените надлежни институции да пристапат кон:

1. Изменување и дополнување на Правилникот за обновливи извори на енергија

Позитивното право утврдува дека можноста на постројката за производство на електрична енергија од обновливи извори не смее да биде поголема од 6 kW за домаќинствата и за заедницата на домаќинства-сопственици на посебни делови во станбена зграда.

Во Република Северна Македонија 28,60 % од домаќинствата како основен вид за греење ја користат електричната енергија па поради тоа постојат големи потрошувачи на електрична енергија, а моменталната максимална инсталирана моќност од 6 kW не ги задоволува енергетските потреби на потрошувачите на електрична енергија од овој тип. Во зимските месеци и во периоди кога нема доволно сончево зрачење, фотонапонските системи произведуваат од 5-10% од максималниот капацитет. Според направените анализи, еден типичен фотонапонски систем од 6 kW во зимските месеци произведува околу 300-400 kWh електрична енергија, а потрошувачката на електрична енергија за типично четири члено домаќинство во нашата држава во овие месеци се движи од 1000-3000 kWh.²

Со цел фотонапонските системи да би биле исплатливи и привлечни за домаќинствата се предлага зголемување на вкупната инсталирана моќност на фотонапонските системи за домаќинствата од 6 kW на 9 kW. На овој начин ќе биде задоволен поголем дел од енергетските потреби на потрошувачите на електрична енергија во станбените згради, а со тоа ќе се добие и поголемо производство на обновлива енергија со што ќе се обезбеди и ќе се забрза патот кон поголема енергетска независност на државата.

Кога станува збор за поставување на фотонапонски системи на покривите на станбена зграда, вкупната инсталирана моќност треба да биде најмалку 9 kW, а да зависи од расположливата кровна површина и максималната инсталирана моќност за конкретната кровна површина врз основа на претходни пресметки со цел најголема ефикасност на системот. Истовремено по примерот на Германија во ситуација кога две или повеќе домаќинства се дел од иста куќа, да може секое домаќинство или најмалку две домаќинства да инсталираат посебен фотоволтаичен систем со максимална инсталирана моќност од 9 kW, во зависност од расположливата кровна површина и максималната инсталирана моќност за конкретната кровна површина врз основа на претходни пресметки со цел најголема ефикасност на системот.

Моменталниот начин на вреднување на вишокот на произведена електрична енергија од фотонапонски системи воопшто не е привлечен за домаќинствата. Воспоставениот начин на вреднување на вишокот на електрична енергија ја прави инвестицијата во фотонапонски системи за домаќинствата неисплатлива. Согласно направените анализи од страна на стручниот тим на Институтот, повратот на инвестиција за фотоволтаичен систем за домаќинствата обично (во зависност од потрошувачката на електрична енергија на домаќинството и капацитетот на фотонапонскиот систем) е над 7 години. Имајќи предвид

² Анализа на регулативите за обновливи извори на енергија со посебен акцент на Правилникот за обновливи извори на енергија, за идентификување на процедурите, правните и техничките аспекти за инсталирање на фотоволтаични системи за домаќинствата во Република Северна Македонија, проф. д-р Драган Миновски и Сара Анева, Скопје, 2023 година, достапно на:

дека за исплатлива инвестиција се смета онаа чиј рок на поврат на инвестицијата е пократок од 5 години, потребни се промени во начинот на вреднување на вишокот на електричната енергија од фотонапонските системи за домаќинствата.³

Дополнително во законите и подзаконските акти каде се регулира производството на електрична енергија од обновливи извори недостасува терминологија и дефиниции за сите достапни технологии. Правилникот за обновливи извори на енергија во предвид ги зема само фотоволтаичните системи, додека фото-термалните и термалните кои се понекогаш и поисплатливи за домаќинствата не се регулирани.

Поради ова предлагаме Министерството за економија да го измени Правилникот за обновливи извори на енергија на начин што ќе го зголеми ограничувањето на максималната моќност на фотонапонските електроцентрали и ќе ја промени формулата за вреднување на вишокот произведена електрична енергија на начин што откупната цена на вишокот на електрична енергија од фотонапонските систем да биде иста со цената по која домаќинствата ја купуваат електричната енергија од универзалниот снабдувач и коефициентот E_i/E_p кој се јавува во формулата за пресметка на цена на електрична енергија во месеци кога производството на електрична енергија од фотонапонскиот систем е поголемо од преземаната електрична енергија од електродистрибутивна мрежа да биде укинат. Предлагаме и целосно усогласување на терминологијата за да се земат во предвид сите достапни технологии, односно кога се споменува инсталирање на фотонапонски централи на крововите од домаќинствата да се внесува и фототермални системи кои во исто време произведуваат електрична и топлинска енергија во зависност од потребите на домаќинствата.

2. Изменување и дополнување на Законот за градење

Законот за градење во членовите 73 и 78-в воспоставува постапка за поставување единствено на фотонапонски електроцентрали за производство на електрична енергија. Притоа изостанува постапка за поставување на други типови системи за искористување на обновливите извори на енергија, како на пример фототермални панели кои истовремено произведуваат електрична и топлинска енергија.

Измените на Законот за градење во 2022 година, го менуваат обемот на документи кои се потребни за поставување на фотонапонските електроцентрали, па наместо решение од градоначалникот, до општината единствено се доставуваат известување и изјава. Позитивното право предвидува случаи во кои се уште се применува претходната постапка во која е потребно решение од градоначалникот, но не е извршена јасна и прецизна дистинкција кога се применува претходната постапка, а кога постапката со известување и изјава. Истовремено Законот за градење во прекршочните одредби предвидува прекршочна санкција доколку до општината не е доставена изјава дека фотонапонската електроцентрала е приклучена на електроенергетската инфраструктура и дека може да се стави во употреба.⁴

³ Ibid

⁴ Анализа на административната постапка за поставување на соларните системи во Република Северна Македонија, Македонско здруение на млади правници, Скопје, 2023 година, достапно на:

Оттука произлегува дека е прекршочно казниво доколку фотонапонската електроцентрала не е приклучена на електроенергетската мрежа туку произведената електрична енергија се складира во батерии.⁵

Законот утврдува дека основниот проект за поставување фотонапонска електроцентрала содржи општ дел и проектен дел, кој се состои од архитектонски проект и проект за електрична инсталација и опрема, кој се изработува од страна на правно лице за проектирање со лиценца А или лиценца Б за проектирање, а ревизијата на проектот не е задолжителна. Поставувањето на фотонапонските електроцентрали се врши од страна на правно лице со лиценца А или лиценца Б за изведувач.⁶

Поради сите причини, предлагаме Министерството за транспорт и врски да пристапи кон изменување на Законот за градење на начин што јасно ќе се предвиди постапка за поставување на други типови соларни системи; ќе се направи јасна граница за кои случаи и во кои ситуации се применуваат одредбите од измените од 2022 година, а во кои случаи е уште е потребно решение од градоначалникот; во содржината на изјавата која се доставува до општината ќе се содржи информација дека фотонапонската електроцентрала е приклучена на електроенергетската инфраструктура или на систем за складирање на електрична енергија независен од дистрибутивната мрежа; основниот проект за поставување фотонапонска електроцентрала да се состои само од проект за електрична инсталација; да се предвиди задолжително сертифицирање и тестирање на компонентите на фотонапонската електроцентрала во рамки на основниот проект за електрична инсталација.

Заради зголемување на искористувањето на обновливите извори на енергија, по примерот на СР Германија предлагаме широка јавна дебата за можноста за задолжително поставување фотонапонска електроцентрала при изградба на нов објект, односно при реконструкција на објектите. Притоа воведувањето на ваква обврска би морала да биде придружена со програма за финансиска поддршка на домаќинствата кои не се финансиски моќни самите да ги подмират трошоците за поставување фотонапонска електроцентрала при изградба, односно реконструкција на објект.

3. Изменување и дополнување на Мрежните правила за дистрибуција на електрична енергија

Мрежните правила ја предвидуваат постапката за приклучување на фотонапонските електроцентрали на електроенергетската мрежа, вклучително и потребните документи кои треба да се достават до операторот при секое барање. Барањата се доставуваат во писмена форма на образец кој е дел од Мрежните правила.⁷

Предлагаме до Електродистрибуција ДООЕЛ Скопје да ги измени Мрежните правила за дистрибуција на електрична енергија на начин што кон барањето за согласност за приклучување ќе се додаде известувањето за поставување на фотонапонски електроцентрали кое потрошувачите-производители го доставуваат до општините; по примерот на Република Хрватска и Република Србија ќе се изврши целосно дигитализирање на постапката за приклучување на електроенергетската мрежа и ќе се предвиди обврска за

⁵ Ibid

⁶ Ibid

⁷ Ibid

известување доколку фотонапонската електроцентра не да биде приклучена на мрежата туку вишоците електрична енергија ќе се складираат во систем со батерии; ќе се предвиди задолжително сертификарање на компонентите од фотонапонската електроцентра.

4. Преобмислување на системот за субвенционирање на трошоците за сончеви термални колекторски системи

Законот за енергетика утврдува повеќе типови на плански документи со кои се утврдуваат целите во енергетиката и начинот на кој истите треба да се постигнат. Стратегијата за развој на енергетиката меѓу другото го определува потенцијалот на обновливите извори на енергија и мерките за поддршка на искористувањето на обновливите извори на енергија и стимулативните мерки за зголемување на енергетската ефикасност. Програмата за реализација на оваа стратегија меѓу другото ги утврдува начинот и динамиката за реализација на Стратегијата, мерките за реализација за секоја година од периодот за којшто се однесува програмата и потребните финансиски средства за реализација на програмата, како и изворите и начинот на обезбедување на средствата. Планот за енергија и клима пак ги содржи националните цели и индикативната траекторија за обновливи извори на енергија, мерките на енергетската политика за остварување на овие цели и преглед на инвестициите потребни за исполнување на целите на енергетската и климатската политика.

Една од целите на политиката за енергетска ефикасност е зголемување на употребата на енергија од обновливи извори, а притоа Законот за енергетска ефикасност укажува дека политиката за енергетска ефикасност која се утврдува во Стратегијата за развој на енергетиката особено треба да ги земе предвид меѓу другото стимулативни мерки за подобрување на енергетската ефикасност, долгорочните цели што треба да се постигнат со стимулативните мерки и можноста на обезбедување на потребните финансиски средства за реализација на предвидените инвестиции и мерки.

Поддршка на користењето на обновливите извори на енергија се врши преку Програма за надоместување на дел од трошоците за купени и вградени сончеви термални колекторски системи во домаќинствата и Програма за промоција на обновливи извори на енергија и поттикнување на енергетска ефикасност во домаќинствата. Ваквите програми до сега не содржеле сертификација на инсталираните системи како услов за добивање на поддршка.

Анализирајќи ги досегашните програми,⁸ предлагаме Владата да донесе упатство за постапување на Министерството за економија при спроведувањето на огласите објавени врз основа на ваквите програми, при што во ваквото упатство би се предвидело поседувањето на сертификат за квалитет „Solar Keymark“ издаден од овластени сертификациони тела, односно за фотоволтаичните термални хибридни колектори (ПВТ) резултати за ефикасноста на инсталираниот систем добиени од сертификационите тела во Европската Унија, како дополнителен и задолжителен услов за добивање на надоместокот на дел од трошоците за купени сончеви термални колекторски системи. Во идните програми предлагаме да се зголеми висината на средствата за надоместување на дел на трошоците за купени и вградени сончеви колекторски системи кои имаат Сертификат за квалитет “Solar Keymark”, како што тоа било предвидено со Програмата за надоместување на дел на трошоците за купени и вградени сончеви термални колекторски системи во домаќинствата за 2017 година. Поради

тоа што од извршените консултации, работни состаноци, фокус групи и искуствата на терен од страна на инсталатерите се укажува на потребата од зголемување на времетраењето на огласите, предлагаме јавниот оглас да се објавува веднаш по донесувањето на Програмата, но не подоцна од 1 април во тековната година и да биде со важност од моментот на објавување на огласот до 31 октомври во тековната година.

Анализите на системот на поддршка укажува дека нецелисходно е доделување на надоместокот преку лотарија или по принципот „прв дојден, прв услужен“ туку сите лица кои аплицирале и ги исполнуваат условите треба да имаат еднаква можност да добијат надоместок на дел од трошоците. Оттука предлагаме доделувањето на надоместокот да се врши по следниот принцип: сите лица кои аплицирале и ги исполнуваат условите да добијат надоместок на дел на трошоците во висина пропорционално со предвидените средства со програмата.

Изложените предлози и ставови во врска со спроведувањето на Програмите, а кои произлегуваат од нивното анализирање, треба да ги има предвид и Владата при нивното изготвување и донесување.

Со почит,

Центар за истражување и информирање за животната средина Еко свест Скопје
Македонско здружение на млади правници
Институт за економски и енергетски политики и истражувања
Македонска платформа против сиромаштија
Солар Македонија